

miştir. Cenaze merasimi de genellikle Budist inancına göre yapılmaktadır. Günümüzde 127 milyon olan Japon nüfusunun sadece 4-5 milyon kadarı saf Şinto dinine mensuptur. Geri kalan nüfusun büyük kısmı Şintoizm ile Budizm'in karışımından oluşan (Şinbutsu şugo), ancak Budizm'in daha baskın olduğu bir geleneğe bağlıdır. Ayrıca Konfüçyüsçülüğe tâbi olanlar da vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

W. G. Aston, *Shinto: The Ancient Religion of Japan*, London 1907; D. C. Holtom, *The Political Philosophy of Modern Shinto: A Study of the State Religion of Japan*, Chicago 1922; G. Kato, *A Historical Study of the Religious Development of Shinto*, Tokyo 1973; M. Shoson, "The Relation of Philosophical Affairs in Japan", *The Japanese Mind*, Tokyo 1973, s. 5; S. Shunzo, "Shinto: Japan Ethnocentrism", a.e., s. 27; H. O. Thompson, *World Religions in War and Peace*, Jefferson 1988, s. 127-140; C. Scott Littleton, "Shinto", *Eastern Religions*, New York 2005, s. 424-516; M. J. O'Neal – J. S. Jones, "Shinto", *World Religions: Almanac*, Detroit 2007, II, 393-417; Kürşat Demirci, "Bir Din Olarak Şintoizmin Gelişim Süreci", *STAD*, sy. 16 (2002), s. 76-79.

KÜRŞAT DEMİRCİ

ŞİR ŞAH

(شیر شاه)

(ö. 952/1545)

**Sûriler'in kurucusu
ve ilk hükümdarı
(1540-1545).**

878 (1473) yılında Hisâr şehrinde doğdu. Adı Ferîdüddin olup Hindistan'ın kuzeybatı bölgesindeki Rûh'ta yerleşmiş Afgan asıllı Sûr kabilesine mensuptur. İki yaşında ailesiyle birlikte Narinof'a (Narnaul) göç etti. Babası Miyân Hasan muhtemelen Lûdî kumandanlarından birinin maiyetinde seyislik yapıyordu. Ailenin Behlûl-i Lûdî zamanında (1451-1489) Afganistan'dan Bihâr'a göç ettiği kaydedilmektedir. Ferîdüddin, genç yaşta dönemin ilim ve kültür merkezlerinden Jaunpûr'a gidip medrese eğitimi gördü ve tasavvuf çevreleriyle irtibat kurdu. Daha sonra babasına iktâ edilen Sasaram (Sassaram, Sehserâm) ve Tanda'nın yönetimine tayin edildi. Bir asker ve kumandan olarak 926'da (1520) İbrâhim Han Servânî'nin, daha sonra Sultan İbrâhim Han Lûdî'nin hizmetine girdi. 928'de (1522) Bihâr'da Lûdîler'e karşı bağımsızlığını ilân eden Bahâr Han'ın maiyetinde bulunduktan sonra Bâbü Şah'ın hizmetine girdi. Ancak Bâbü Şah'ın yanında rahat edemeyince Bahâr Han'ın

Şir Şah Türbesi – Bihâr / Hindistan

oğlu Celâl Han'ın yanına döndü. Ardından bölgedeki istikrarsızlıklardan faydalanıp Bihâr ve çevresine hâkim oldu. 932'de (1526) Şir Han unvanını aldı. 937'de (1531) Hümâyün Şah'ın Afganlılar'a karşı zaferinden sonra Bihâr'da Hümâyün Şah'a bağlı bir kumandan olarak hizmet etti. Bengal'de Hindular'a karşı gösterdiği başarı üzerine Bihâr valiliğine getirildi. 941 (1535) yılında Şir Şah unvanını aldı ve kendi adına para bastırdı. 944'te (1538) bütün Bengal'i egemenliği altına aldı. Bu yüzden Şir Şah'ı bir tehdit şeklinde gören Hümâyün Şah 944'te (1538) onun üzerine yürüdü ve Çunâr Kalesi'ni kuşattı. Ancak Hümâyün'un orduları Çavsa'da mağlûp oldu (9 Safer 946 / 26 Haziran 1539). Delhi'ye dönen Hümâyün Şah ertesi yıl yeniden Şir Şah'a karşı yürüdüye de 10 Muharrem 947'de (17 Mayıs 1540) cereyan eden Kannevc savaşında yine hezimete uğradı ve Lahor Kalesi'ne çekildi. Daha sonra İran'a Safevîler'e sığındı ve Hindistan'a ancak on beş yıl sonra dönebildi.

Şir Şah, Hümâyün Şah'ın Hindistan'dan çekildiği dönemde (1540-1555) Delhi Sultanlığı'na hâkim olan Sûr hânedanını kurdu ve Bihâr'daki Patna şehrini merkez yaptı. Sultanlığın sınırlarını Mâlvâ, Raisen, Mûltan, Sind ve Pencap'ın bir kısmı dahil olmak üzere Bengal'den Belûcistan'a kadar genişletti. Böylece Kuzey Hindistan'ın yeni hâkimi oldu. Beş yıl süren hükümdarlığı boyunca topraklarını genişletmeye çalışan Şir Şah, Hindu Racpûtlar'a karşı yürüttüğü Kâlincâr muhasarası sırasında öldürüldü (11 Rebûilevvel 952 / 23 Mayıs 1545). Ölümünden sonra küçük oğlu Celâl Han ağabeyi Âdil Han'ı Agra yakınlarında mağlûp ederek İslâm Şah (Selim Şah) unvanıyla tahta geçti. Sıradan bir asker iken hü-

kümdarlığa kadar yükselen ve Hindistan tarihindeki büyük sultanlardan olan Şir Şah kısa süre içerisinde disiplinli bir ordu ve iyi bir vergi sistemi kurdu, imar faaliyetlerinde bulundu, sulama kanalları ve yollar yaptırdı. Bengal'den Atûk'a (Attock) kadar uzanan yaklaşık 2000 kilometrelik yol onun zamanında açıldı. Tüccarlar ve yolcular için kervansaraylar yaptırdı. Güvenlik ve asayişle ilerleme kaydedildi, refah arttı. Ülkedeki en büyük ikinci türbe olan Şir Şah'ın türbesi Sasaram şehrinde ve Hint-İslâm mimarisinin en güzel eserleri arasında kabul edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Gülbeden Begüm, *The History of Humâyün: Humâyün-nâme* (trc. A. S. Beveridge), London 1902, s. 132-136; Abbâs-ı Servânî, *Tarih-i Şir Şahî* (nşr. S. M. İmâmüddin), Dakka 1964; Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, Ankara 1947, II, 41-56; K. R. Qanungo, *Sher Shah and His Times*, Bombay 1965; İqtidar Husain Siddiqi, *History of Sher Shah Sur*, Aligarh 1971; a.m.f., "Şir Şah Sur", *El* (İng.), IX, 448; M. P. Sensarma, *The Military Profile of Sher Shah Sur*, Calcutta 1976; Husain Khan, *Sher Shah Sur*, Lahore 1994; "Sher Shah Suri", *Encyclopaedia of Muslim Biography: India, Pakistan, Bangladesh* (ed. N. Kr. Singh), New Delhi 2001, V, 225-227; Azmi Özcan, "Sûriler", *DİA*, XXXVII, 542.

AZMİ ÖZCAN

es-Şİ'R ve's-ŞUARÂ

(الشعراء و الشعراء)

İbn Kuteybe'nin

(ö. 276/889)

Arap şiiri ve şairlerine dair eseri.

Asmaî'nin *Fuḥûletü's-şu'arâ*' adlı risâlesi, Ebû Temmâm'ın *Fuḥûlü's-şu'arâ*' ve İbn Sellâm el-Cumahî'nin *Ṭabakâtü fuḥûli's-şu'arâ*' adlı eserlerinden sonra Arap şiiri ve şairleri hakkında tabakâtü's-şuarâ

tarzında yazılmış en önemli kitaptır. Kaynaklarda *Tabakâtü's-şu'arâ'*, *Kitâbü's-Şî'r* ve *Kitâbü's-Şu'arâ'* adlarıyla da geçmektedir (Tâhir Ahmed Mekki, s. 179-180). Eserin mukaddimesinde izlediği yöntem ile eserin muhtevası, şiir teorisi ile eleştirisine ve şairlerin kısımlarına ilişkin bilgi veren İbn Kuteybe, ele aldığı şairlerin zamanları, yetenekleri, kabileleri, baba adları, onlardan lakap ve künyeleriyle tanınanlar hakkında bilgi aktardığını, şairlere dair nakil ve anekdotlara, onların beğenilen şiirlerine, ilim adamlarının lafız ve mâna bakımından hatalı buldukları hususlara, mütekaddimîn şairlerinin söyleyip müteahhirînin onlardan yaptığı alıntılara (intihal, serika), şiirin bölümlerine, türlerine ve beğenilen niteliklerine yer verdiğini belirtir. Ardından asıl amacının edebiyat ehlinin büyük kısmının âşına olduğu, garîb kelimeler, nahiv, Kur'an ve hadis alanlarında şiirleriyle istidlâlde bulunulan meşhur şairleri zikretmek olduğunu ekler. Mukaddimede daha sonra şairleri mütekellif ve matbû olmak üzere ikkiye ayıran İbn Kuteybe, birinci grubu Zührey b. Ebû Sülmâ ile Hutay'e gibi büyük bir dikkatle şiir tertip edenler diye nitelendirmiş ve şiirlerinden örnekler kaydetmiştir. Müellif daha sonra şiir yazmayı etkileyen, kötü beslenme gibi fizyolojik, ayrıca psikolojik âmiller üzerinde durmuş, her ilmin kaynağından (semâ) öğrenilmesine ihtiyaç bulunduğunu, ancak bu hususta din ilimleriyle şiire çok özen gösterilmesi gerektiğini belirtmiş, ardından ezberlenip nakledilen şiirlerin lafız ve mâna güzelliğinin yanı sıra başka sebeplerinin de olduğunu söyleyerek bunların bir kısmını sıralamıştır. İbn Kuteybe matbû dediği ikinci grup şairleri yaratılıştan şiire yatkın, kafiyeli söze yetenekli, beytinin birinci kısmı ikincisine ışık tutan ve kafiyeyi çağrıştıran şairler diye nitelendirmiş, ayrıca şairlerin medih, hicâ, mersiye ve gazel sanatlarında eşit yetenekte olmadıklarını misallerle açıklamıştır. Daha sonra yine çeşitli örneklerle şiirin kafiyeleri ve i'rabında yapılabilecek hatalara yer vermiştir. Arapça kitapların mukaddimelerinde ilk defa İbn Kuteybe eserinde takip ettiği metodu açıkça ortaya koyan yazar olmuştur (a.g.e., s. 180).

Mukaddimenin daha sonraki kısmı Arap şiirinin teori ve eleştirisine dair önemli kaynaklardan birini teşkil etmektedir. İbn Kuteybe burada birçok Arap şiiri ve şairinin bulunduğunu, ancak bunların az bir kısmının şiirlerinin sonraki dönemlere intikal ettiğini belirtmiştir. Ardından daha önce görülmedik şekilde, eskiyi kutsayan an-

layışa karşı çıkan bir şiir eleştirmeni sıfatıyla aslında değersiz olan şiirlere eski diye değer atfeden, kusursuz yeniye sırf yeni olduğu için itibar göstermeyen kişileri tenkit etmiş, her iki gruptan seçtiği şiirleri objektif biçimde değerlendirdiğini söylemiş, eskiliğin izâfî olduğunu, yeni sayılanların zamanla eski kabul edileceğini ilk defa vurgulamış, şiir ve belâgatta her devirde güzel ürünlerin ortaya konabileceğini ifade etmiştir. Müellif şiirleri lafız ve mânası güzel olanlar, lafız güzel olup mânası güzel olmayanlar, anlamı güzel olup lafızları onu ifadede yetersiz kalanlar, hem sözleri hem anlamları zayıf olanlar şeklinde dörde ayırıp her birini örneklerle açıklamıştır. Daha sonra kafiyelerde i'rab farklılığı (ikvâ), rediflerin farklılığı (şinâd) ve kafiyenin iki defa tekrarı (itâ) gibi şiir kusurları ve şiirlerde yapılan tashif hataları üzerinde durmuştur. Ona göre iyi bir methiye ve kasidede eski konak yerlerinin mutlaka zikredilmesi, oralarda durulup ağlanması, sevgiliye duyulan özlemin dile getirilmesi şeklindeki nesib / teşbib kısmına yer verilmesi, çöl yolculuğu, çekilen sıkıntıların tasvir edilmesi, ardından medih kısmına geçilmesi ve bu kısımların dengeli olması gerekir. Ancak İbn Kuteybe'nin bu sözleriyle eski ve yeni şiirin edebî değeri hakkında daha önce söylediklerinin çeliştiği görülmektedir. Eserin asıl kısmında kaliteli şiir esas alınarak Câhiliye şairleriyle İslâmî dönem ve Emevî, Abbâsî dönemi şairlerinin biyografisine yer verilmiştir. 206 şair içeren bu bölüm, İmru'ülkays b. Hucr ile başlayıp Eşca' es-Sülemî ile sona ermiştir. Müellif, ele aldığı bir şair hakkında âlimlerin eleştirisi ve değerlendirmeleriyle kendi düşüncelerini ve şairden seçtiği en güzel beyitleri kaydetmiştir.

Kitabın mukaddimesi ilk defa Theodor Nöldeke tarafından Almanca'ya çevrilmiştir (*Beiträge zur Kenntnis der Poesie der alten Araber*, Hannover 1864, s. 1-51). Rittershausen'in Hollandaca tercümesiyle birlikte neşrettiği eseri (Leiden 1875) Michael Jan de Goeje, Theodor Nöldeke'nin Almanca'ya çevirdiği mukaddimesiyle birlikte yayımlamıştır (Leiden 1904). Daha sonra M. Gaudefroy-Demombynes mukaddimeyi Fransızca çevirisiyle beraber neşretmiştir (Paris 1947). *eş-Şî'r ve ş-Şu'arâ'* Arap dünyasında ilk defa Muhammed Emin el-Hâncî (Kahire 1302/1884) ve Muhammed Bedreddin en-Na'sânî'nin (Kahire 1322) ta'likatıyla yayımlanmışsa da bunlar eksik kabul edilmiştir. Eserin İstanbul baskısı (1302) ile Mustafa es-Sekkâ neşri de (Kahire 1350), eksik sayılmıştır. Bu sebep-

le Ahmed Muhammed Şâkir tarafından Leiden baskısı esas alınıp tahkik edilmiş (Kahire 1364-1369/1945-1950, 1966; Tâhir Ahmed Mekki, s. 188-189), ayrıca Michael J. de Goeje'in baskısı göz önünde bulundurulurken Muhammed Yûsuf Necm ve İhsan Abbas'ın gözden geçirmesiyle neşredilmiş (Beyrut 1964), Müfid Muhammed Kumeyha'nın tahkikiyle de basılmıştır (Beyrut 1981).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kuteybe, *eş-Şî'r ve ş-Şu'arâ'* (nşr. Ahmed M. Şâkir), Kahire 1364-69/1945-50, I-II; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 85-86; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1102; Serkîs, *Mu'cem*, I, 212; Brockelmann, *GAL*, I, 126; *Suppl.*, I, 185; G. Lecomte, *Ibn Qutayba*, Damas 1965, s. 93-175; Tâhir Ahmed Mekki, *Dirâsât fî meşâdirü'l-edeb*, Kahire 1980, s. 177-194; İhsan Abbas, *Târîhu'n-naqdi'l-edebî 'inde'l-'Arab*, Amman 1986, s. 104-115; Şevki Riyâz Ahmed, *Fî'l-Mektebeti'l-'Arabîyye*, Kahire 1991, s. 93-94; Ahmet Subhi Furat, *Arap Edebiyatı Tarihi (Başlangıçtan XVI. Asra Kadar)*, İstanbul 1996, s. 232-233; Kenan Demiryak – M. Sadi Çoğenli, *Arap Edebiyatında Kaynaklar*, Erzurum 2000, s. 230-231; B. M., "İbn Qutaiba, liber poesis et poetaum", *JA*, dixième serie: IV (1904), s. 523-530; Seyyid Ahmed Sakr, "en-Nakd: eş-Şî'r ve ş-Şu'arâ' li'bn Kuteybe", *el-Kitâb*, II/8, Kahire 1946, s. 295-301; Hüseyin Varol, "İbn Kuteybe ve Eserleri", *EAÜİFD*, sy. 6 (1986), s. 141-153.

MUSA YILDIZ

Şİ'RÂ

(الشعري)

Bazı Câhiliye Arapları'nın
taptığı yıldız,
samyolunun en parlak yıldızı.

Sözlükte "saç" anlamındaki şa'r kökünden türetilir ve "parlak bir yıldız" diye tanımlanır. Arap dilcilerinin şî'râyî "saçlı" mânasında Arapça asıllı bir kelime kabul etmelerine rağmen şarkiyatçılar, kelimenin Grekçe'deki *sirius* isminin Arapçalaşmış şekli olabileceği görüşündedir (Horowitz, s. 119; Jeffery, s. 186). Kur'ân-ı Kerîm'de cins ismi olarak *necm* ve *kevkeb* kelimeleriyle yıldızlara işaret edilmiş, sadece şî'râ özel ismiyle anılmıştır (en-Necm 53/49). Sahih hadis kaynaklarında bu isme rastlanmamaktadır. Gerek sözlüklerde gerekse tefsirlerde şî'rânın bir adının da *mirzem* olduğu, Cevzâ'dan (İkizler burcu) sonra doğduğu ve doğuşu sırasında yüksek bir hararet taşıdığı belirtilir. Hurmaların olgunlaşması için fazla sıcaklık beklendiğinden Araplar arasında, "Şî'râ doğunca onu hurmalık sahibine sor" sözü yaygındır. Bazı Araplar şî'râ kelimesinden büyük köpek takım yıldızını, bazıları da Cevzâ bur-